

Кострицький В. В.,

суддя - спікер апеляційного суду Луганської області.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ТАЄМНИЦІ ГОЛОСУВАННЯ

Слід відзначити, що хоча перше таємне голосування на виборах відбулося у Франції після революції 1789 року, до другої половини ХІХ століття у багатьох європейських країнах загальноприйнятим вважалося саме відкрите голосування¹.

Сутність тогочасної дискусії щодо форми голосування можна зрозуміти з роботи відомого британського філософа Джона Стюарта Мілля (1806 – 1873) «Про свободу»: «Найзначнішим із питань про форму голосування є питання про таємність або відкритість... Таємність у багатьох випадках виправдана, а в деяких – необхідна. Намагання захиститися від зла, якого можна уникнути чесним шляхом, – не боягузтво. Так само нерозумно було б стверджувати, нібито не можна навіть уявити собі справ, коли таємному голосуванню слід віддати перевагу перед відкритим. Але беруся стверджувати, що у справах політичного характеру такі випадки – не правило, а виняток. У даному випадку ми маємо якраз один з багатьох прикладів, коли... дух інституції, те враження, яке вона справляє на свідомість громадянина, належить до найважливіших складових її діяльності. Дух голосування за бюлетенем полягає в тому (напевне, саме таке враження виникне в голові у виборця), що право голосу – не обов'язок перед суспільством, а привілей виборця, наданий йому для особистого використання й користі... Ті, хто каже, що голосування – не обов'язок, а право, навряд чи погодяться з висновками, до яких веде їхня доктрина. Якщо це право, якщо воно надане виборцеві задля нього самого, то які ми маємо підстави дорікати йому за продаж свого голосу або за його використання з метою прислужитися тим, у кому він зацікавлений?.. Право

голосу – тільки обов’язок; виборець зобов’язаний віддати свій голос відповідно до своїх найкращих і найсумлінніших уявлень про суспільне добро. Людина з якимись іншими уявленнями про право голосу не гідна його мати; вплив цього права на таку особу полягатиме у викривленні, а не піднесенні її свідомості... На будь-яких політичних виборах, навіть коли є загальне виборче право, абсолютним моральним обов’язком виборця є міркування про інтереси суспільства, а не лише про особисту вигоду, й він має віддавати свій голос тому, хто, на його думку, найкращий, – так само, як він мав би робити, будучи єдиним виборцем, і результати голосування залежали б лише від нього. Коли з цим погодитися, то з цього, принаймні *prima facie*, випливає, що обов’язок голосування, так само як будь-який інший суспільний обов’язок, слід виконувати за умов нагляду та критики з боку суспільства, кожен член якого не лише зацікавлений у виконанні цього обов’язку, а і має всі підстави вважати себе ошуканим, якщо він виконаний недостатньо чесно і дбайливо. Без сумніву, ні цей, ні будь-який інший принцип політичної моралі не є абсолютно непорушним і може відступити перед якимсь іще переконливішим міркуванням. Але він такий вагомий, що відступити від нього дозволяють лише абсолютно надзвичайні випадки»².

Попри наведені висновки Д.С. Мілля, тим не менш, визнавав: «Безперечно, може статися, що, спробувавши за допомогою публічності зробити виборця відповідальним за відданий голос, на практиці він відповідатиме за нього перед якимсь конкретним представником влади, чиї інтереси суперечать загальним інтересам суспільства більшою мірою, ніж суперечили б інтереси того виборця, якби щит таємності прикривав його від будь-якої відповідальності. Коли впливу таких умов значною мірою зазнає відносно велика частина виборців, то використання бюлетенів було б меншим злом»³. Але виправдовував перевагу відкритого голосування перед таємним в сучасному йому суспільстві тим, що «нині можна менше боятися нечесного голосування внаслідок впливів, що їх зазнає виборець з боку інших людей»⁴.

Втім, подальша практика розвитку європейської демократії довела, що очікування Д.С. Мілля не були виправданими, а вільне волевиявлення людей може забезпечити лише таємність голосування, яка сьогодні вважається загально визнаним принципом виборчого права в демократичних країнах.

На жаль, досвід проведення виборчих кампаній в Україні, у тому числі в 2015 році, наочно показує, що практика порушення таємниці голосування з метою контролю за волевиявленням громадян є досить поширеною, а тому питання кримінально-правової охорони таємниці голосування потребує ґрунтовного наукового дослідження. Необхідно відзначити, що проблемам законодавчого забезпечення таємниці голосування та її кримінально-правової охорони приділяло увагу багато фахівців у галузях конституційного та кримінального права, але попри це кожні нові вибори виявляють нові технології незаконного впливу на процес голосування, у тому числі шляхом порушення таємниці голосування, що указує на «відставання» законодавства від практики. Тож означені проблеми залишають актуальними і потребують подальшого вивчення.

Метою цієї статті є аналіз положень, які передбачають кримінальну відповідальність за порушення таємниці голосування у контексті відповідних норм виборчого права, законодавства про референдум, а також практики їх застосування; вироблення пропозицій щодо удосконалення механізму кримінально-правової охорони таємниці голосування.

Окрема кримінально-правова норма, що встановлювала відповідальність за порушення таємниці голосування вперше з'явилась у вітчизняному законодавстві в 1960 році, коли було затверджено Кримінальний кодекс УРСР. Ст. 129 цього кодексу мала назву «Порушення таємниці голосування» й стосувалася лише виборів, проте у 1993 році в КК України з'явилася ст. 129-1 «Порушення законодавства про референдум», яка криміналізувала, серед іншого, порушення таємниці голосування під час референдуму (Закон № 3039-12 від 03.03.93)⁵.

Як у першій редакції, так і в редакції 1993 року стаття 129 КК України (УРСР) 1960 року передбачала кримінальну відповідальність за порушення таємниці голосування членом виборчої комісії або іншою службовою особою, а ч.3 ст.129-1 КК України 1960 року – за порушення таємниці голосування, вчинене членом комісії з референдуму або іншою посадовою особою. Таким чином, суб'єкт злочину був спеціальним в обох нормах, а форми об'єктивної сторони не конкретизувалися. Проте у 1999 році до ст.129 КК України 1960 року були внесені зміни, внаслідок яких кримінально-караним стало «умисне порушення таємниці голосування під час проведення передбачених законодавством України виборів» (ч.1), а «ті ж діяння, вчинені членом виборчої комісії або іншою посадовою особою з використанням влади чи посадового становища» (ч.2) утворювали кваліфікований склад злочину. При цьому ст.129-1 КК України 1960 року змін не зазнала. Отже, після указаних змін суб'єкт злочину за ч.1 ст.129 КК України 1960 р. став загальним, а за ч.3 ст.129-1 КК України – залишився спеціальним.

За аналогією з КК України 1960 року в новому Кримінальному кодексі України, прийнятому 5 квітня 2001 року, законодавець включив окремі норми, що здійснювали кримінально-правову охорону таємниці голосування під час виборів (ст.159) і під час референдуму (ст.160).

Так, у редакції 2001 року ст.159 КК України передбачала кримінальну відповідальність за «умисне порушення таємниці голосування під час проведення передбачених законом України виборів, вчинене членом виборчої комісії або іншою службовою особою з використанням влади чи службового становища», таким чином знову був визначений спеціальний суб'єкт злочину. Стаття 160 КК України 2001 року у свою чергу визнавала злочином порушення таємниці голосування, вчинене членом комісії з проведення референдуму або іншою службовою особою, як це було в ст.129-1 КК України 1960 року.

Проте Законом № 3504-IV від 23.02.2006 стаття 159 КК України була викладена в новій редакції, яка досі діє та згідно якої злочином було визнано «умисне порушення таємниці голосування під час проведення виборів або

референдуму, що виявилось у розголошенні змісту волевиявлення громадянина, який взяв участь у виборах або референдумі» (ч.1), а «те саме діяння, вчинене членом виборчої комісії або комісії з референдуму чи іншою службовою особою з використанням свого службового становища» (ч.2) стало утворювати кваліфікований склад злочину.

Таким чином, суб'єкт злочину знову став загальним, а об'єктивну сторону складу злочину стало утворювати не будь-яке порушення таємниці голосування, а лише таке, що виявилось у розголошенні змісту волевиявлення громадянина, при цьому дію норми було поширено не тільки на процес виборів, але й на процес референдуму. У той же час положення ст.160 КК України залишалися не змінними аж до набрання чинності Законом України № 1703-VII від 14.10.2014, відколи вона змінилася кардинально, встановивши відповідальність за зовсім інший злочин – підкуп виборця, учасника референдуму. Отже, колізія норм про кримінальну відповідальність за порушення таємниці голосування під час референдуму існувала близько 8,5 років, що само по собі є надзвичайно грубою помилкою законодавчої техніки.

Проте, як не дивно, на практику застосування кримінального законодавства ця помилка (в контексті таємниці голосування) не вплинула, оскільки випадків застосування цих норм за останні десять років майже не було. Зокрема, в Єдиному державному реєстрі судових рішень відсутні будь-які судові рішення за запитом по категорії справ «Порушення таємниці голосування» або за текстом «ст. 159 КК України». За даними Єдиного державного реєстру досудових розслідувань протягом 2013-2015 років не було зареєстровано жодного кримінального правопорушення за ст.159 КК України.

Звідси можна зробити висновок, що ст.159 КК України, яка, за задумом законодавця, спрямована на захист таємниці голосування з метою забезпечення вільного волевиявлення громадян через недопущення їх переслідування за зроблений вибір, як раніше, так і сьогодні залишається «мертвою». Це пов'язано із тим, що чинна редакція ст.159 КК України (як і попередні редакції цієї статті та ст.160 КК України) не відповідає потребам кримінально-правової

У першу чергу необхідно зазначити, що недосконале формулювання чинної редакції ч.1 ст.159 КК України створює умови до її неоднозначного тлумачення не тільки юристами-практиками, але й науковцями. Зокрема, в науковій та навчальній літературі слова «порушення таємниці голосування...», що виявилось у розголошенні змісту волевиявлення громадянина» [виділено нами – В.К.], які вживаються в ч.1 ст.159 КК України, в одних випадках тлумачиться вузько (як «порушення таємниці голосування у формі розголошення змісту волевиявлення громадянина», тобто розголошення змісту волевиявлення громадянина визнається єдиним передбаченим законом способом вчинення злочину), а в інших – широко (як «порушення таємниці голосування...», що мало наслідком розголошення змісту волевиявлення громадянина», тобто розголошення змісту волевиявлення громадянина визнається не способом вчинення злочину, а його наслідком, що призводить до розширення переліку способів його вчинення).

Так, М.В. Мазур вважає, що об'єктивна сторона даного злочину знаходить свій вияв у діях або бездіяльності, якими порушується право громадянина на таємне голосування шляхом розголошення змісту його волевиявленняб.

Дещо ширше тлумачить положення ст.159 КК України М.І. Мельник, який вважає, що об'єктивна сторона передбаченого цією нормою злочину проявляється не в «розголошенні» як такому, а «у діях або бездіяльності, які спрямовані на розголошення відомостей про зміст волевиявлення (голосування) громадянина на виборах або референдумі» [виділено нами – В.К.]. При цьому вчений поширювально тлумачить й слова «розголошення змісту волевиявлення громадянина на виборах чи референдумі», що, на його думку, може полягати не тільки в тому, що особа, якій став відомий зміст такого волевиявлення, ознайомлює з ним сторонніх осіб, але й у створенні своєю поведінкою умов, які надають стороннім особам можливість ознайомитися зі змістом волевиявлення громадянина. В якості прикладів науковець наводить кілька способів розголошення змісту волевиявлення громадянина: повідомлення в розмовах з іншими особами, оприлюднення в ЗМІ, демонстрація бюлетеня, який заповнив

конкретний громадянин, демонстрація відеозапису чи фотознімку заповнення громадянином бюлетеня тощо⁷.

На відміну від цього, Л.М. Кривоченко пропонує ще більш широке тлумачення положень ст.159 КК України, наполягаючи на тому, що об'єктивна сторона злочину, що розглядається, полягає в порушенні таємниці голосування під час проведення виборів або референдуму, що виявилось у розголошенні змісту волевиявлення громадянина, який взяв участь у виборах або референдумі. При цьому, на думку автора, таке порушення може виражатися як у дії (наприклад, улаштування в кабіні спеціальних технічних засобів для спостереження за виборцями), так і в бездіяльності (наприклад, невстановлення спеціальних закритих кабін для особистого, у відсутності інших осіб, заповнення бюлетенів; неопломбування урн тощо)⁸. Цікаво, що О.І. Зінченко пропонує аналогічне тлумачення положень як чинної редакції ст. 159 КК України⁹, так і попередньої¹⁰.

Поширено тлумачить положення ст. 159 КК України також П.П. Андрушко, який вважає, що об'єктивна сторона цього злочину може охоплювати:

1) не вчинення дій по забезпеченню зберігання в таємниці волевиявлення громадянина-виборця під час голосування на виборах або волевиявлення громадянина під час голосування на референдумі, внаслідок чого відомості про його волевиявлення стали відомі іншим особам (розголошені);

2) створення умов (обстановки) під час проведення голосування, які надають можливість іншим особам ознайомитись із змістом волевиявлення громадянина, наприклад, надання іншим особам можливості незаконно використати спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації у приміщеннях для проведення голосування для ознайомлення зі змістом волевиявлення громадянина, який взяв участь у виборах або референдумі;

3) доведення до відома інших осіб змісту волевиявлення громадянина під час голосування на виборах чи референдумі особою, якій такі відомості стали відомі у зв'язку з її професійною чи службовою діяльністю чи з підстав,

передбачених виборчим законодавством, наприклад, у випадку заповнення громадянином бюлетеня іншого виборця із фізичними вадами або при проведенні екзитполу – опитування виборців на виході з виборчої дільниці щодо їх волевиявлення під час голосування¹¹.

Однак, на нашу думку, зміст чинної редакції ч.1 ст.159 КК України не підлягає поширювальному тлумаченню, оскільки воно не узгоджується із загальноживаним значенням слова «виявлятися», яке вживається в цій нормі.

Так, словник української мови пропонує наступне тлумачення слова «виявлятися»: «1. заст. Ставати видим, з'являтися; відкриватися погляду, виднітися... 2. Робитися явним, помітним; проявлятися... // Виразитися, передаватися певними зовнішніми ознаками... 3. заст. Освідчуватися... 4. Виділятися серед кого-небудь якимись рисами, особливостями... 5. безос. Ставати відомим, з'ясовуватися... 6. Як частина складного присудка вживається у значенні: бути ким, чим або яким насправді, в дійсності... 7. у знач. вставн. сл., виявляється. Як стає відомо...»¹². Отже, найбільш доречним значенням слова «виявлятися» (із наведених вище) у контексті положень ст.159 КК України є «виразитися, передаватися певними зовнішніми ознаками». У зв'язку з цим не дивно, що словник синонімів пропонує як альтернативу слова «виявлятися» використовувати фразу «знаходити свій вираз»¹³.

З огляду на це, положення ч.1 ст.159 КК України «порушення таємниці голосування..., що виявилось у розголошенні змісту волевиявлення громадянина» відповідно до загальноживаного значення слова «виявлятися» слід тлумачити як «порушення таємниці голосування..., що знайшло своє вираження, полягало в розголошенні змісту волевиявлення громадянина», а не як «порушення таємниці голосування..., що мало наслідком, призвело до розголошення змісту волевиявлення громадянина». Тож слова «що виявилось» у ч.1 ст.159 КК України вказують саме на конкретну форму об'єктивної сторони злочину, але аж ніяк не на його наслідки.

Необхідно також відзначити, що в науковій і навчальній літературі поширеною є точка зору, що обов'язковою ознакою об'єктивної сторони

злочину, передбаченого чинною редакцією ст.159 КК України, є час учинення злочину – час проведення виборів або референдуму¹⁴. Однак більш виправданою, на нашу думку, є позиція М.І. Мельника та М.В. Мазура, котрі вважають, що ст. 159 КК не встановлює як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони аналізованого злочину час його вчинення¹⁵, адже порушення таємниці голосування шляхом розголошення змісту волевиявлення громадянина може мати для останнього несприятливі наслідки незалежно від того, коли таке розголошення мало місце – у день голосування або пізніше.

Викладене дає підстави вважати, що на сьогодні кримінально караним є виключно порушення таємниці голосування, вчинене шляхом розголошення змісту волевиявлення громадянина. Проте в такому вигляді положення ст.159 КК України забезпечують охорону таємниці голосування не в повному обсязі. В. Осадчий з цього приводу зауважує, що в ст.159 КК України не слід «зазначати, чи відбулося розголошення змісту волевиявлення громадянина, чи ні. Адже порушення таємниці голосування може статися й інакше. Наприклад, шляхом спостереження для використання у своїх цілях відомостей про зміст волевиявлення громадянина»¹⁶.

Приєднуючись до цього зауваження, підкреслимо, що в ст.159 КК України необхідно передбачити й інші суспільно-небезпечні способи порушення таємниці голосування виборця або учасника референдуму з боку інших осіб. Отже, пропонуємо передбачити кримінальну відповідальність за умисне незаконне порушення таємниці голосування виборця або учасника референдуму шляхом: 1) явного або прихованого спостереження за волевиявленням громадянина під час голосування, у тому числі за допомогою технічних засобів, крім випадків, передбачених законом; 2) вчинення інших дій, спрямованих на отримання інформації щодо результатів волевиявлення громадянина; 3) створення умов (обстановки) під час проведення голосування, які надають можливість іншим особам явно чи приховано, у тому числі з використання спеціальних технічних засобів, ознайомитись із змістом волевиявлення громадянина; 4) розголошення змісту волевиявлення виборця

або учасника референдуму всупереч його волі, незалежно від того, чи було воно вчинене в день голосування, або пізніше (при цьому неважливо в який спосіб винна особа отримала доступ до цієї інформації – законний (наприклад, громадянин сам розповів зміст свого волевиявлення, або особа отримала доступ до такої інформації допомагаючи виборцю з особливими потребами тощо) або незаконний); 5) розголошення іншої інформації, що створює реальну можливість встановити зміст волевиявлення конкретного виборця або учасника референдуму.

Окремо відзначимо необхідність указати в диспозиції ст.159 КК України на незаконність порушення таємниці голосування, оскільки деякі з перелічених вище діянь можуть бути вчинені на підставі закону. Наприклад, особа може дізнатися про зміст волевиявлення громадянина під час досудового розслідування або розгляду кримінального провадження щодо, скажімо, підкупу виборця. Виборчим законодавством також передбачена можливість надання виборцю з особливими потребами, який не може самотійно заповнити виборчий бюлетень чи опустити його у виборчу скриньку, допомоги у виконанні цих дій відповідно до його волевиявлення та у порядку, встановленому законом. Крім того, можливі й інші ситуації, за яких порушення таємниці голосування відбуватиметься під час вчинення діянь, передбачених законом.

На нашу думку, реалізація указаних пропозицій на законодавчому рівні створить необхідні передумови для ефективного захисту громадян від незаконного впливу на них під час волевиявлення або за його результатами. У той же час необхідно визнати, що практика проведення виборів в Україні виявила іншу поширену й небезпечну проблему: з метою отримання неправомірної вигоди виборці самі розкривають іншим особам відомості щодо результатів свого волевиявлення (наприклад, шляхом демонстрації фотографії заповненого бюлетеня)¹⁷.

У даному контексті доречно пригадати наведену на початку цієї статті позицію Д.С. Мілля стосовного того, що право голосу не привілей для

громадянина, а обов'язком перед суспільством. З такою точкою зору певною мірою можна погодитися, адже дійсно, «продаючи» свій «голос», виборець завдає шкоди суспільним інтересам через те, що при наявності певної кількості таких несумлінних громадян на виборах може перемогти не найкращий кандидат, а навпаки найгірший – той, який бажає прийти до влади нечесним, злочинним шляхом.

Тож недивно, що віднедавна у виборчому законодавстві з'явилися норми, що забороняють виборцю фотографувати або знімати на відео результати свого волевиявлення, а так само демонструвати їх іншим особам.

Зокрема, в ч.1 ст.7 Закону України «Про місцеві вибори» від 14.07.2015 № 595-VIII зазначено: «Голосування на місцевих виборах є таємним: контроль за волевиявленням виборців забороняється. Фотографування, відеофіксація в будь-який спосіб результатів волевиявлення виборців у кабіні для таємного голосування, а також демонстрація виборцем результатів волевиявлення у приміщенні для голосування забороняються і є порушенням таємниці голосування». Аналогічна за змістом норма міститься в ч.1 ст.7 Закону України «Про вибори Президента України» від 05.03.1999 № 474-XIV в редакції Закону № 879-VII від 13.03.2014. У той же час у ч.1 ст.7 Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 17.11.2011 № 4061-VI і в ч.1 ст.10 Закону України «Про всеукраїнський референдум» від 06.11.2012 № 5475-VI міститься лише загальна указівка на те, що голосування на виборах депутатів, всеукраїнському референдумі є таємним і контроль за волевиявленням виборців, учасників всеукраїнського референдуму забороняється.

Положення ч.1 ст.7 Закону України «Про місцеві вибори» та чинної редакції ч.1 ст.7 Закону України «Про вибори Президента України», а так само відносно недавня криміналізація прийняття пропозиції, обіцянки або одержання виборцем, учасником референдуму для себе чи третьої особи неправомірної вигоди за вчинення чи невчинення будь-яких дій, пов'язаних з безпосередньою реалізацією ним свого виборчого права або права голосу, незалежно від фактичного волевиявлення особи та результатів голосування (ч.1 ст.160 КК

України в редакції Закону № 1703-VII від 14.10.2014)¹⁸ указують на чітку тенденцію до встановлення відповідальності не тільки для осіб, які здійснюють незаконний вплив на виборів або учасників референдуму, але й самих виборців і учасників референдуму, які піддалися такому впливу у формі підкупу.

З огляду на досвід проведення виборів в Україні слід визнати, що така тенденція є виправданою, тому відповідні зміни необхідно внести й до Законі України «Про вибори народних депутатів України», «Про всеукраїнський референдум», а також майбутнього закону «Про місцеві референдуми». Разом із тим, положення ч.1 ст.7 Закону України «Про місцеві вибори» та чинної редакції ч.1 ст.7 Закону України «Про вибори Президента України» теж потрібно редакційно виправити, оскільки вони не позбавлені певних очевидних помилок. Зокрема, ці норми забороняють фотографування й відеофіксацію в будь-який спосіб результатів волевиявлення виборців, що передбачає збереження фото-, відеоінформації в пам'яті приладу, але поза увагою законодавця залишилася передача відеоінформації за допомогою online трансляції через Internet без її збереження на пам'яті будь-якого пристрою (тобто відеоінформація передається, але не фіксується¹⁹). Крім того, зайвим є посилення на місце вчинення злочину, оскільки, якщо слідувати буквальному тлумаченню цієї норми, необхідно буде зробити очевидний висновок, що фотографування, відеофіксація в будь-який спосіб результатів волевиявлення виборців поза кабінною для таємного голосування, а також демонстрація виборцем результатів волевиявлення поза приміщенням для голосування не заборонені та не становлять порушення таємниці голосування.

На нашу думку, формальна заборона вчинення вищезазначених дій без встановлення відповідальності за їх порушення не матиме необхідного ефекту. Враховуючи їх суспільну небезпеку, відповідальність необхідно встановити на рівні кримінального законодавства. Отже, пропонуємо доповнити ст. 159 КК України новою частиною, в якій передбачити кримінальну відповідальність за незаконне порушення таємниці голосування виборцем або учасником референдуму, що полягає в: 1) заповненні під час голосування виборчого

бюлетеня або бюлетеня для участі у всеукраїнському референдумі у спосіб, який завідомо для нього надає можливість іншим особам ознайомитися за допомогою технічних засобів чи без їх застосування зі змістом його волевиявлення; 2) фотографування, відеофіксація в будь-який спосіб результатів свого волевиявлення на виборах чи референдумі; 3) демонстрації заповненого виборчого бюлетеня або бюлетеня для участі у всеукраїнському референдумі з результатами свого волевиявлення. Указівка на незаконність цих дій потрібна, оскільки в деяких випадках перелічені вище діяння можуть не порушувати закон, як наприклад: заповнення бюлетеня особою з особливими потребами, яка не може самотійно це зробити, за допомогою іншої особи; демонстрація і передача громадянином невірної заповненого бюлетеня члену виборчої комісії або комісії з референдуму з метою його заміни на новий бюлетень. У той же час не повинно бути кримінально караним розголошення виборцем або учасником референдуму результатів свого волевиявлення без надання чи демонстрації іншим особам відповідних доказів чи умисного створення умов для ознайомлення іншими особами з результатами його волевиявлення, оскільки це позбавляє інших осіб можливості достовірно перевірити таку інформацію, а отже – контролювати хід чи результати голосування.

Суб'єкт злочину, передбаченого ч.1 ст.159 КК України, є загальним, а ті ж самі дії, вчинені особами, переліченими в ч.2 ст.159 КК України, утворюють кваліфікований склад злочину, що, на нашу думку, є правильним. Суб'єкт запропонованого нами складу злочину у формі розголошення результатів свого волевиявлення має бути спеціальним – виборець або учасник референдуму, при цьому встановлення кримінальної відповідальності за вчинення цього злочину для осіб, які не є виборцями на відповідних виборах чи учасниками відповідного референдуму та які голосували незаконно, хоча і є можливим, але не доцільним, оскільки такі особи можуть бути притягнуті до відповідальності за ст.158-1 КК України.

Підсумовуючи сказане, відзначимо, що кримінальне законодавство повинно адекватно відповідати тим реаліям, у яких воно діє, інакше воно буде неефективним. Це повною мірою стосується кримінальної відповідальності за як порушення таємниці голосування, так і за вчинення інших злочинів проти прав виборців і учасників референдуму. Наше майбутнє і перспективи побудови в Україні справді правової й демократичної держави багато в чому залежать саме від ефективності кримінального законодавстві в цій сфері, що обумовлює нагальну потребу проведення зараз і в найближчому майбутньому якісних наукових досліджень і подальшої плідної законодавчої роботи.

Література:

1 Панкевич І. Принцип таємності голосування як гарантія вільних виборів: міжнародні стандарти та український досвід / І. Панкевич // Вісник Львівського університету. Серія: міжнародні відносини. – 2012. – Випуск 31. – С. 198.

2 Міл Д. С. Про свободу: Есе / Пер. з англ. – К: Основи, 2001. [Електронний ресурс] / Джон Стюарт Міл // Ізборник. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/mill/mill15.htm>.

3 Там само.

4 Там само.

5 Див. детальніше: Мазур М. В. Злочини проти виборчих прав громадян: історико-правовий аспект / М. В. Мазур // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 539–545 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11mmvipa.pdf>.

6 Мазур М.В. Кримінальна відповідальність за порушення виборчих і референдумних прав громадян : монографія / М. В. Мазур ; Луганська правова фундація. – Луганськ: Елтон-2, 2012. – С. 126.

7 Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка; 7-ме вид., перероб. та доп. – К.: Юридична думка, 2010. – С. 421-422.

8 Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – С. 111.

9 Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. – Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 2013. – С. 153.

10 Кримінальний кодекс України : Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К.: Ін Юре, 2003. – С. 493-494.

11 Андрушко П.П. Злочини проти виборчих прав громадян та їх права брати участь у референдумі: Монографія. – К.: КНТ, 2007. – С. 292.

12 Виявлятися // Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 1 «А-В» . – 1970. – С. 548.

13 Виявлятися // Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / С. Караванський. – Київ: Українська книга, 2000. – С. 48.

14 Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – С. 111; Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. – Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 2013. – С. 153-154 та ін.

15 Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка; 7-ме вид., перероб. та доп. – К.: Юридична думка, 2010. – С. 423; Мазур М.В. Кримінальна відповідальність за порушення виборчих і референдумних прав громадян : монографія / М. В. Мазур ; Луганська правова фундація. – Луганськ: Елтон-2, 2012. – С. 128.

16 Осадчий В. проблеми кримінально-правової охорони виборчих та референдних прав громадян / В. Осадчий // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2014. – № 3 (36). – С. 59.

17 Зазначена схема підкупу виборів була досить поширеною протягом останніх виборчих кампаній. Див., наприклад: Найбільша проблема під час голосування – фотографування бюлетенів у Дніпропетровську. Виявлені порушення на 16:00 [Електронний ресурс] // ОПОРА. – Режим доступу: <http://www.opora.ua/org/novyny/41575-najbil-sha-problena-pidchas-golosuvannya-fotografuvannya-byuleteniv-viyavleni-porushennya-na-16-00> (15.11.2015). – Назва з екрану.

18 Див. детальніше: Кострицький В. В. Кримінальна відповідальність за підкуп виборця, учасника референдуму: аналіз законодавчих новел // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2014. – №6 (21). – С. 99-100.

19 Фіксація – це встановлення, закріплення чого-небудь; записування, реєстрування. Див.: Фіксація // Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко. – Х. : Фоліо, 2006. – С. 570.

Kostritskiy Vitaliy. Criminal responsibility for violation of secrecy of the vote – Article.

Problems of legislative ensuring the secrecy of the vote and its criminal-legal protection paid attention to by many experts in the field of constitutional and criminal law, but despite that, every new elections reveal new technologies illegal influence on the voting process, including by violating the secrecy of the vote, suggesting the lag between legislation and implementation. Therefore, identified problems will leave relevant and require further study.